

Українська мова
5, 6 клас НУШ

[Тема 3. Фразеологізми та фразеологія](#)

[Урок 18. Фразеологія. Поняття про фразеологізм, його лексичне значення.](#)

[Фразеологізми в ролі членів речення](#)

[Урок 20. Джерела українських фразеологізмів. Фразеологізми у мовленні людини](#)

Тема проєкту: Дивосвіт фразеологізмів. Фразеологія

Ідея проєкту

Систематизувати знання про фразеологію; удосконалити вміння виділяти фразеологізми в мовному потоці; збагачувати словниковий запас, формувати ключові компетентності; виховувати національну свідомість, громадянську позицію.

Ключові поняття: фразеологізми, лексичне значення, код, кодове слово, дешифрування, плакат.

Задум проєкту

Проєкт за формою проведення – дослідження з використанням елементів проєктної технології; за основною діяльністю – творчий, дослідницько-пошуковий; за предметною галуззю: українська мова, українська література; за кількістю учасників – колективний (груповий).

Учень/учениця має вміти доречно використовувати фразеологізми у власному мовленні, вирізняти лексичні явища у своєму та чужому мовленні, пояснювати їхню суть, виокремлювати та розрізняти фразеологізми, дотримуватися норм у виборі фразеологізмів, передавати зміст фразеологізмів невербальними засобами.

Крім того, виявляти фразеологізми в літературних творах, а також визначати доцільність ужитих у тексті фразеологізмів; демонструвати багатий активний запас фразеологізмів.

Мотивувати учня/ученицю до навчання допоможуть різноманітні завдання та кодові слова, які розвиватимуть уміння робити висновки.

Мовознавче дослідження “Діалог?!”

Прочитайте й відредагуйте. Яку групу слів за вживанням використано?

Офіціантка: Що будете замовляти?

Львівщина: Хотів би замовити запечений бандз або біб, бо сьогодні й ріски в роті не мав.

Закарпаття: Мені смачненьку крумплю, будь ласка.

Офіціантка: Не розумію.

Закарпаття: А мені прошу ріпу.

Івано-Франківськ: Хочу спробувати вашу смажену мандебурку.

Офіціантка: Що за блюда?

Центр України: Щоб вам не дісталося на горіхи, усі ми хочемо поласувати картоплею.

Усі: Нарешті...

...

Офіціантка: Отакої! Аж за вухами лящить.

КОД

Які використано фрази? Який розділ мовознавства вивчає стійкі словосполучення?

Поясніть їх лексичне значення.

Фразеологізми з назвами частин тіла

Найбільше фразеологізмів трапляється з назв частин тіла людини (рука, нога, голова, язик або рот, око, серце), тому що людям легше було пояснювати усі явища «на собі», використовуючи ті поняття, які були їм близькі й знайомі.

“Дешифрування”

Розгадайте ребус, дізнайтеся ім'я жінки? Назвіть фразеологізми в поданому уривку української народної казки.

Немає гірше од того чоловіка, що не вмiє язика за зубами вдержати. А найбільше лихо з жінками. Тільки що почує, зараз уже й задзвонила по всьому селу.

От були собі чоловік і жінка, Петро і _____. І гарна б жінка була _____, та тільки на язик швидка. Що не скаже чоловік, усе своїм довгим язиком розплеце (Українська народна казка).

“Відновлення”

Визначте слово за змістом. З'ясуйте лексичні значення поданих фразеологізмів.

цікавий/а на
гострий/а на
різкий/а на
висолопити
чесати

КОД

Це слово _____.

“Конструювання”

Допишіть речення, упишіть, де потрібно, пропущені букви, апостроф, зніміть ризику.

Визначте речення, у яких *кодове слово* вживається в прямому значенні.

1. _____ має від 2 до 10 тисяч смакових _____ .
2. _____ – інд..катор _____ с..гналізувати про пр..ховані хвороби.
3. Найдовший _____ у/в птахів: д..ятел _____ від п..ятна..цяти до п..ят..десяти тр..ох сант..метрів, що є пар..доксал..ним, оскіл..ки _____ у/в де/кілька _____ за дз..об.
4. Сп..ц..фічне довге листя сансев..єрії _____ народні назви: «щуч..й хвіст», «язик джунглів», «змі..на шк..ра» тощо.
5. «_____ Хвеська», – цю фразу кожен _____ з/зі/із В/вас не раз, - якщо у/в когось за зубами язик не/тримається, то _____.
6. «_____ до Ки..ва дов..де» – б/метрова _____ у/в формі металевого _____ у/в Житом..рі на В/всеукраїн.....ому ф..ст..валі «Ковал..с..ка весна», _____ до К/книги Р/р..кордів України як найдовший «_____» (6 м).

«Мозаїка»

1. Зобразіть ключове слово до кожного фразеологізму відповідним малюнком за його лексичним значенням.

_____ без кісток, тримати _____ за зубами, прикусити _____,
_____ приріс до піднебіння, розв'язувати _____, _____ не повертається,
_____ свербить, укоротити _____, укусити за _____,
_____ добре підвішений

2. Об'єднайте фразеологізми в групи з відповідним (подібним) значенням та фігурами. Утворіть антонімічну пару, якщо можливо.

«Хто більше?»

Назвіть якомога більше фразеологізмів про голову, ніс, руку.

«Чи є пара фразеологізмів?»

прикусити язика – прикусити щоку

заварити кашу – заварити каву

бити ноги — бити байдики

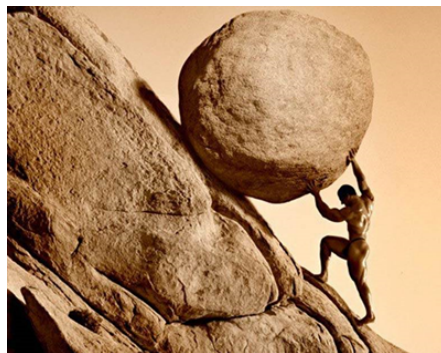
пекти піцу — пекти раків

обдерти до нитки – обдерти листя

Фразеологізми з Біблії, античної міфології та історії

Візуалізація картин

Назвіть фразеологізми, визначте їх походження.

КОД

ЩО/ХТО об'єднує ці три картини?

«ТЕКСТ - ТЕСТ»

Прочитайте речення й виконайте завдання 1-3 до них.

Багато років тому в Стародавній Греції був чоловік, якого звали Сізіф.

Сізіф довго працював, але марно, бо не міг виконати своєї роботи.

Покарання полягало в важкій праці.

Одного разу боги вирішили покарати Сізіфа за його вчинок.

Сізіф мав тягнути важкий камінь на гору, коли він його доносив майже до самої вершини гори, камінь скочувався назад.

1. Зміст первинного тексту буде відновлено, якщо фрагменти розташувати в послідовності, запропонованій у рядку

А					
Б					
В					
Г					

2. Визначте, якій картині (з попереднього завдання) відповідає поданий текст.

3. У переносному значенні вислів «сізіфова праця» — це _____ праця.

Фразеологізми з назвами тварин

Інтерактивне завдання «Зіставлення»

Визначте фразеологізми за картинками.

“Дешифрування”. “П’ятий ребус зайвий?!”

Розгадайте ребуси, увіповідніть фразеологізми з назвами тварин і ребуси.
Визначте зайвий ребус, а кого з тварин не зашифровано.

“Пантоміма”

Інсценізуйте подані фразеологізми, не використовуючи слів, жестами, мімікою та пантомімікою передайте зміст.

як _____ в колесі

людина людині _____

купити _____ в мішку

хитрий _____

_____ під хвіст

ГОЛОДНИЙ ЯК _____

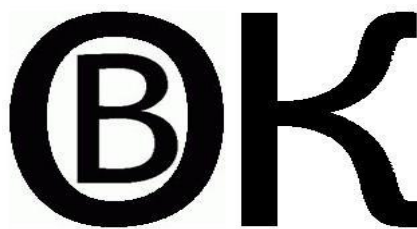
як _____ з собакою

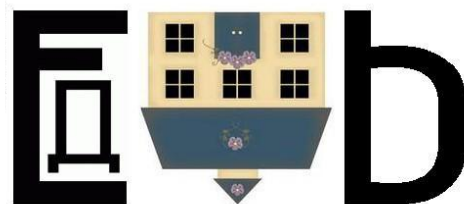
_____ на вухо наступив

старий _____

_____ послуга

_____ ноги годують

КОД

Зайвий ребус зі словом _____.

Загубився ребус зі словом _____.

«Ланцюжок подій»

1. Прочитайте фрагменти літературної казки Іван Франко «Фарбований Лис».
2. Назвіть фразеологізми у фрагментах, поясніть їх значення, доберіть фразеологізми-синоніми та фразеологізми-антоніми, де можливо.
3. Доведіть, чи збережена послідовність дій казки. Визначте правильну нумерацію фрагментів.
 1. Пси зараз пронюхали, хто такий Лис Микита. Загарчали та як кинуться до нього. Куди дітися? Наш Микита закрутився мов муха в окропі: що тут робити? Побігли прудко вулицею і Лис, і Пси, потім через дірку на чиєсь подвір'я.
 2. Ціла юрба кинулася по всіх закутках — гребуть, нюхають, дряпають, а Лиса й сліду нема, він мов крізь землю провалився. Кілька разів підходили й до діжки. Але негарний запах, який ішов від неї, відганяв їх. Урешті, не знайшовши нічого, вони побігли геть.
 3. Не минуло й півгодини, як довкола майдану нагромадилося звірів і птахів видимо-невидимо. Всі цікаві знати, що се за поява, і всі бояться її, ніхто не сміє приступити до неї. Стоять здалека, тремтять і тільки чекають хвили, щоб дати драпака.
 4. Натрапив у лісі Вовчицю, далі Ведмедя, Кабана, Оленя — всі його питають, що з ним, чого він так утікає, а він тільки хлипає, баньки витріщив та знай тільки лепече:
— Он там... Он там... Он там... Ой, та й страшне ж! Ой, та й люте ж!

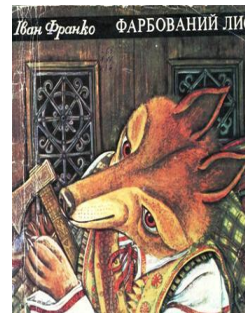
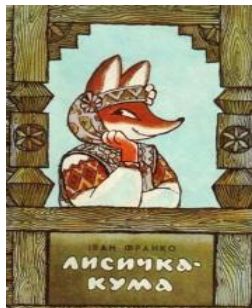
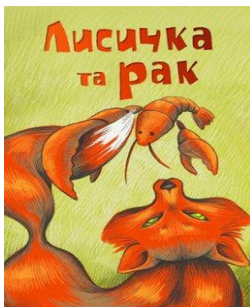
5. Лис Микита набрався відваги, розбігся й одним духом скочив через пліт на вулицю.
6. Та за таким царем ми проживемо віки вічні мов у Бога за дверима.
7. Ведмеді ревли басом, аж дуби тряслися.
8. Вовки витягали соло, аж вуха в'янули.
9. Всім міністрам і слугам царським відразу мов полуда з очей спала.

Досліджуємо медіа «Лисичка – Лис – Лев»

1. Назвіть мультфільми/казки з української та зарубіжної літератури про завзяту Лисичку та пригоди Лиса.
2. Чи вдалося художникам відобразити характери героїв казок (поєднання кольорів, форми, загальний дизайн).
3. «Лис Микита» – перший український багатосерійний анімаційний серіал?!
4. Створіть за мотивами прочитаних казок власний медійний продукт (мультфільм, театральну сценку) на запропоновані теми, використовуючи фразеологізми, синоніми та антоніми.

«Жадібність = хитрість?!»

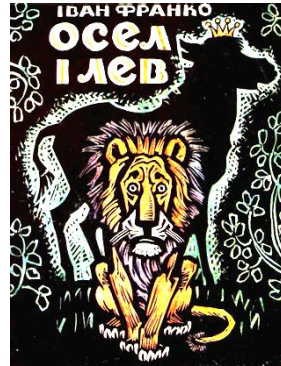
«Лисичка VS Лис».

Фарбований Лис = Лис Микита?! Книга = анімаційний серіал?!

Лис чи Лев – цар звірів?!

Фразеологізми з числівниками

1. Допишіть відповідний числівник за змістом.
2. З'ясуйте лексичні значення поданих фразеологізмів.
3. Якого числівника використано найбільше?

_____ у полі не воїн

_____ колесо до воза

_____ ліві руки

знати, як свої _____ пальців

_____ чоботи пара

_____ через десяте

_____ п'ятниць на тиждень

за _____ кроки

Інтерактивне завдання «Багато – мало»

Тестова вправність

бути на коні=мати успіх

▲ ТАК

● НІ

мовчати, як риба під крижиною антонім

◆ пройти крізь вогонь і воду

▲ подати голос

● ні пари з вуст

■ мов у рот води набрати

копилити носа

◆ обдурювати кого-небудь

▲ пишатися, зазнаватися

● зазнавати поразки

■ перехитрити когось

довірливо слухати

◆ різати вухо

▲ притягати за вухо

● наставляти вуха

■ розпустити вуха

1. Вислів “чистити пір'я” ужито в переносному значенні

- Так
- Ні

2. Фразеологізми “хоч за раму клади”, “хоч картину малюй” мають значення “гарний, вродливий”.

- Так
- Ні

3. Вислів “гуляють просто неба” має таке значення

- А гуртом
- Б під укриттям
- В без парасольки
- Г надворі

4. Найбільше до поданого прогнозу

належить фразеологізм

- А як хлющ
- Б як дощ з ясного неба
- В як вітри занесли
- Г у хмарах витати

“Графічна плутанка”

Визначте, якими членами речень є фразеологізми. Установіть відповідність між фразеологізмом і членом речення.

1. Ця подія відбулася *за царя Тимка*.
2. А син і досі *б'є байдики*.
3. *Гостра на язик* дівчина не могла змовчати.
4. *Язикатій Хвесьці* не можна казати нічого зайвого.
5. Ви послухайте його і *на вус намотайте*.
6. Він заговорив сердито, наговорив *сім мішків гречаної вовни*.

Випишіть кодові слова: чи є спільні ознаки, у чому різниця?
Дослідіть.

Підсумкове завдання:

Створіть плакат / комікс “Дивосвіт фразеології”.